

El Fons Francesc Casademont, amb el guiatge de Maria Àngels Mercader

El 2015 la família Casademont-Mercader va cedir el seu fons bibliogràfic i documental a la Biblioteca Carles Rahola de Girona. L'estudi del fons permet resseguir la recepció de l'obra del pintor i l'evolució de la història de l'art al nostre país durant la segona part del segle xx. Repassar la documentació ens descobreix també la figura de Maria Àngels Mercader, esposa del pintor, persona de cultura, editora i curadora dels documents que ara formen el fons.

Text > **GLÒRIA GRANELL NOGUÉ**, llicenciada en filologia catalana i gestora cultural

Fotos > **FONS CASADEMONT-MERCADER**

>> Francesc Casademont pintant a Cadaqués el març del 1992.

L'any 2015 Maria Àngels Mercader, vídua del pintor Francesc Casademont (Barcelona, 1923 - Girona, 2007), va fer donació del fons documental i bibliogràfic familiar a la Biblioteca Carles Rahola de Girona. La documentació té un gran valor per a l'estudi de la història de l'art a partir de la mirada i l'obra del pintor. Aquest reportatge exposa el contingut del fons, però també vol ser un reconeixement a la persona que al llarg dels anys l'ha anat classificant, ordenant, datant i conservant, Maria Àngels Mercader. A banda de ser la curadora del fons, Mercader és també una editora important del nostre país i representa un determinat model de la dona intel·lectual moderna a la Catalunya de la segona part del segle xx. Francesc d'Assís Casademont és un pintor reconegut molt vinculat a les nostres comarques. La seva última etapa creativa la va viure al mas La Bruguera, a la Pera, a prop del mar i de les seves pintures. Aquests darrers anys ja signava amb l'afegit *Le Vieux* per diferenciar la seva obra de la del seu fill, del mateix nom i també pintor. L'obra de Casademont reflec-

teix una natura calmada, sovint marina, que gràcies al talent i a una gran capacitat de treball va convertir-lo en un pintor de renom. Per escriure aquest reportatge ens endinsem en la seva obra i la seva vida gràcies a la consulta del fons documental de la Biblioteca Carles Rahola, però també visitem Maria Àngels Mercader. Els seus records completen, amb el valor afegit de l'experiència, la informació que ens arriba dels papers. La Maria Àngels té noranta-dos anys. Per concertar les trobades ens escrivim per correu electrònic, està pendent dels meus *whatsapp*s i durant les converses manté una lucidesa extraordinària. M'explica que Casademont va estudiar enginyeria tèxtil per tradició familiar però que ben aviat va dedicar tot el seu temps i energia a l'art. Treballava durant tot el dia i bona part de la nit pràcticament tots els dies de l'any. No només en pintura: també era fotògraf, ceramista, feia gravats i es dedicava a la pedagogia artística. «Tot ho feia amb ganes i entusiasme», diu. El llegat que conserva la Biblioteca Carles Rahola permet resseguir amb precisió l'evolució d'aquesta llarga trajectòria artística.

Mil cinc-cents documents

Donat el volum i diversitat de la documentació, el fons encara es troba en procés de catalogació, però es calcula que conté aproximadament uns mil cinc-cents documents. Fent-ne una primera anàlisi generalista, podem agrupar la documentació en llibres, catàlegs d'exposicions i llibres de visites, premsa, fons fotogràfic, postals i documentació personal diversa. L'enorme biblioteca del Fons Casademont conté obres literàries de temàtica general dels segles XIX i XX. Hi ha llibres d'un ampli ventall temàtic: literatura universal, espanyola i catalana, diccionaris, assajos sobre art, paisatgisme, religió, medicina, antropologia, sociologia, història o cultura popular, entre altres temes. A la primera pàgina tots conserven l'exlibris de Francesc Casademont, un dibuix fet per l'artista i amic Xavier Valls, pare del polític actual Manuel Valls. D'aquesta gran biblioteca cal destacar-ne dos tipus de llibres pel seu interès especial: els realitzats per Francesc Casademont i els editats per Maria Àngels Mercader, fundadora de l'editorial Altafulla.

Pirineu és un llibre d'artista amb textos i gravats de Francesc Casademont publicat el 1972 amb un pròleg de Waldemar Wolle. És una obra de bibliòfil delicadíssima i molt elaborada de la qual es van fer pocs exemplars i que explora el costat més conceptual i artístic de la muntanya, que Casademont coneixia molt bé per la seva afició excursionista. El fons conserva els gravats originals, els textos en fase de preedició i tots els elements artístics utilitzats en l'acurat procés d'edició del llibre. En un àmbit més comercial, Casademont també va participar en el llibre *El gran libro del bebé y del niño*, escrit pels doctors Josep Maria Torrecasana i Montserrat Lluch (1968), amb un pròleg d'Ana María Matute. En aquesta ocasió Casademont va ser l'autor de totes les fotografies del volum, que es conserven en un àlbum junt amb moltes altres fotografies realitzades amb la finalitat d'incloure-les al llibre, però finalment no es va fer. A partir de dues publicacions ben diferents, el fons permet analitzar el sistema de treball de Casademont des de la perspectiva del procés editorial i l'elaboració bibliogràfica.

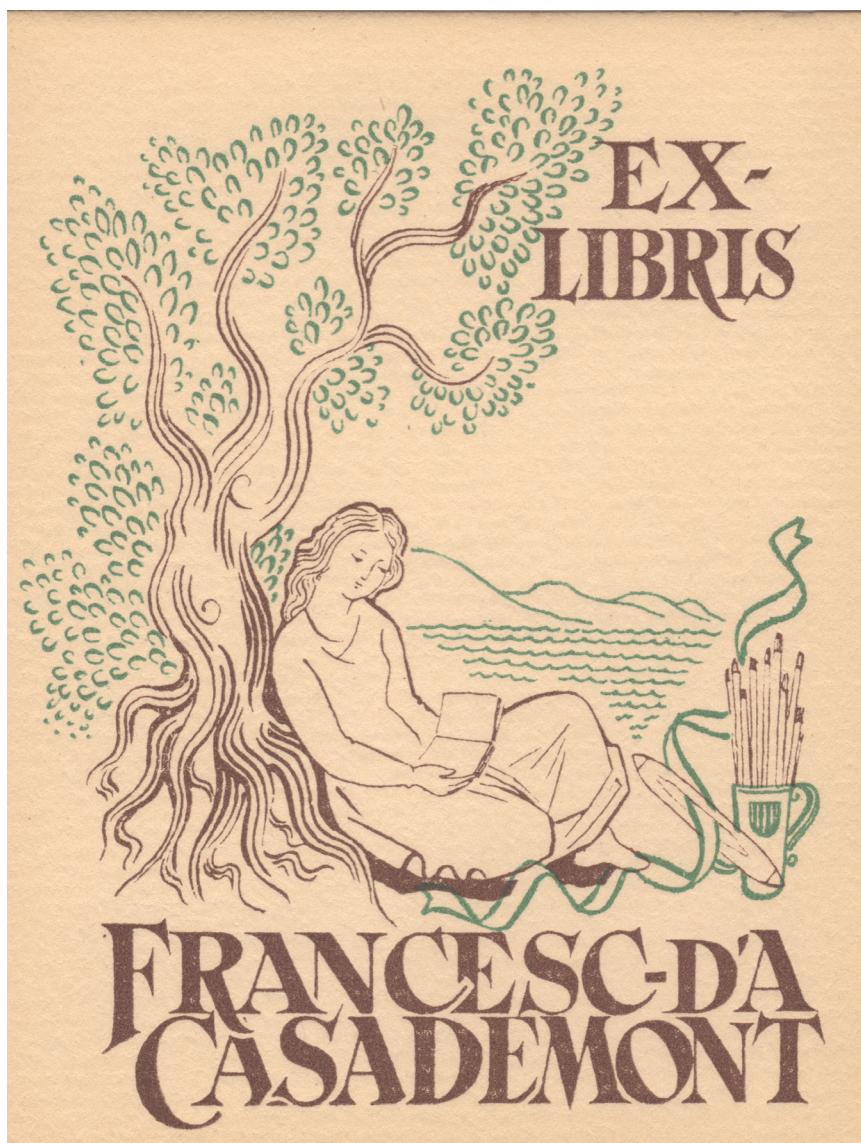
La biblioteca conté també molts dels llibres de l'editorial Altafulla, que

van fundar Maria Àngels Mercader i Josep Molí a finals dels anys setanta. Són llibres de temàtica i estil molt diversos que es publiquen a partir dels interessos dels editors o a partir de les troballes de Mercader en mercats i llibreries de vell. Durant els primers anys es van editar llibres de forma pràcticament artesanal, pensats des d'un punt de vista artístic en tota la seva globalitat: des del tema fins a l'estètica (tipografia, tipus de paper, enquadernació, etc.). D'aquesta primera fase es pot destacar la reedició d'*El llibre del te*, d'Okakura Kakuzo, en una traducció de Carles Soldevila (1978); *Lo catalanisme*, de Valentí Almirall (1978); l'edició facsímil de la *Història de les ciències naturals a Catalunya del segle XI al segle XVIII*, de Norbert Font i Saguer (1978), o la traducció catalana

del llibre de Jacques Massacrier *Partir. Manual del vagabundo a vela*, reescrit a mà per la cosina de Mercader i publicat per Altafulla el 1982. Per destacar algun altre llibre dins aquesta diversitat editorial podem parlar de la joia literària *Abecedari català per a nens*, de Joan Salvat-Papasseit, reeditat a cura de Xavier Nogués a Altafulla el 1984. El llibre està format per làmines de cartó que representen cada lletra de l'abecedari, totes dins una caixeta a mida, a mig camí entre el joc i el llibre d'artista. A partir d'aquí, la varietat de temes, autors i estètica editorial d'Altafulla és molt gran.

Catàlegs i llibres de visita

El Fons Casademont conserva també els catàlegs de les exposicions realitzades pel pintor des del 1967 fins al 2009

>> Exlibris de la biblioteca del Fons Casademont, realitzat per Xavier Valls.

(pòstuma), així com els llibres de visita que es posaven a disposició dels visitants. Més de cent vint catàlegs permeten resseguir la trajectòria artística de Casademont en indrets com Barcelona, Palma, diverses sales d'arreu de Catalunya, Madrid, Luxemburg, Roma o Brussel·les, per posar alguns exemples. Fent un primer buidatge dels catàlegs es pot copsar quines són les etapes de més intensitat creativa de Francesc Casademont: els anys vuitanta i noranta són de gran plenitud artística (el 1995 fa deu exposicions en un mateix any, per exemple). Els llibres de visita permeten analitzar les sensacions que deixa l'obra exposada al visitant i, per tant, també la tipologia de visitants de les mostres i el cercle social de l'artista, que va variant al llarg de la seva llarga trajectòria. La família Casademont manté relació i amistat (com es plasma en aquests llibres de visita i com ens confirma Maria Àngels Mercader) amb personalitats culturals com Aurora Bertrana (íntima amiga de la Maria Àngels), Montserrat Vayreda,

Manuel Pla, Salvador Dalí, Rosa Serra, Miquel Mascort, Joan Tharrats i una llarga llista de noms que representen un espectre de la cultura catalana de la segona meitat del segle xx. El 1986 un visitant, Xavier Figueras, va descriure així la pintura de Casademont, en un dels llibres de visita: «La pell de la pintura és d'una gran sensualitat. La llum és etèria. El color ple de melangia. La composició immòbil, res podria bellugar que no alterés l'equilibri. El camí pictòric t'ha portat a una recreació sensual d'ambients plens de nostàlgies.» La calma i la serenitat del Mediterrani són els atributs més recurrents dels visitants en relació amb la pintura de Casademont.

Al costat dels catàlegs expositius, la recepció de l'obra del pintor es pot estudiar gràcies als reculls de premsa que Maria Àngels Mercader va anar recollint i enganxant en grans cartolines ordenades i datades amb precisió cronològica durant tota la trajectòria professional del seu marit. És un acurat treball manual diari de conservació,

datació i documentació de les ressenyes de cada exposició. La premsa és un complement perfecte als catàlegs i els llibres de visita per tenir una visió global de la recepció de l'obra de l'artista.

Àlbums fotogràfics

Un altre dels apartats més fascinants d'aquest enorme pou de documentació són les desenes i desenes de fotografies, ordenades en àlbums cronològicament. Cada fotografia està datada amb exactitud i especifica el lloc on es va fer i el nom de les persones que hi figuren, quan n'hi ha. Els àlbums fotogràfics tenen caràcter divers: hi trobem volums de fotografies personals i altres d'artístiques amb finalitats pictòriques, editorials o pedagògiques. Mercader recorda el seu marit anant d'excursió i de viatge fins amb tres càmeres al coll, perquè n'utilitzava una o altra segons el tipus de fotografia que volia fer. Es conserven fotografies de muntanya, de mar, de viatges, de trobades amb amics... També gràcies a les

>> Francesc Casademont i Maria Àngels Mercader a casa seva, La Bruguera, a la Pera, el 1990.

imatges resseguim una vegada més en paral·lel la vida personal, professional i social del pintor. Mallorca, Altafulla, Santiago de Compostel·la, París, Cadaqués, la Pera, el Canigó o el Pedraforca, entre desenes d'altres indrets, són alguns dels paisatges visitats i retratats per Casademont en diferents moments del segle xx, a voltes amb la companyia de persones rellevants en la nostra cultura. Hi trobem fotografies amb Pau Casals o amb Aurora Bertrana, per posar dos exemples. Per la seva significació simbòlica, cal destacar dos tipus de fotografies: d'una banda, les múltiples fotografies de Maria Àngels Mercader retratada pel seu marit. Retrats artístics d'una bellesa extraordinària que la converteixen en la seva musa perfecta. A l'altra banda, moltes fotografies de Casademont retratat per la seva dona mentre pinta, amb el cavallet a davant. Les fotografies van des del 1941 fins al 2006. Comencen en blanc i negre, passen pel sèpia i després pel color. Són un passeig per la vida i la trajectòria de Francesc Casademont, però també per la societat, els costums i l'estètica fotogràfica que recorre la segona part del segle xx.

En un terreny més personal, el fons conté més de set-cents postals rebudes per la família Casademont-Mercader. Els les envien amics i familiars des dels anys cinquanta fins a principis del 2000. També en aquest cas viatgem en el temps: es pot observar com canvia l'estètica de les postals, com canvia el llenguatge amb el qual s'adrecen els remitenters i com varia el cercle d'amistats que construeix la família durant aquestes dècades. Finalment, el fons conté un «calaix de sastre» de documentació que no per diversa és menys interessant. Diplomes, invitacions, revistes, un poema de Montserrat Vayreda o una partitura de Pau Casals dedicada, per posar algun exemple d'elements aïllats i alhora interessants. I tota una capsa amb fotografies i correspondència mantinguda per Mercader amb la seva amiga Aurora Bertrana.

Després de diverses consultes al fons, torno a visitar Maria Àngels Mercader i li explico tot el que m'han suggerit els papers que ha guardat durant tota la vida. Somriu. Companya de vida de Francesc Casademont, amiga de Bertrana, Carme Montoriol, Montserrat Vayreda o Maria Perxés, és

gràcies a la seva tenacitat i ordre en la documentació familiar i sobre el seu marit que el fons avui és tan apte per a l'estudi. Ella hi treu importància, diu que anava ordenant cada notícia, catàleg o fotografia tan bon punt es produïa i que per tant era una feina de cada dia que no demanava gaire esforç si no es deixava acumular. Són aquesta constància i rigor, però, el que ara ens permet analitzar amb exactitud i perspectiva l'obra i recepció d'un autor com Casademont en la globalitat de la seva trajectòria com a artista. Maria Àngels Mercader no és només l'esposa de Casademont, la curadora del fons familiar i l'amiga de tants artistes i intel·lectuals del nostre país. És una dona amb una inquietud cultural i una llibertat individual poc habituals en les dones de la seva generació. Va treure's el carnet de conduir ben aviat per anar a les llibreries de Perpinyà, per visitar Víctor Català a l'Escala o per acompanyar el seu marit a pintar paisatges per la Costa Brava. Autodidacta, diu que el que més ha fet a la vida és llegir. Va aprendre francès, alemany i llatí tota sola per llegir literatura en llengua original, i va aprendre a escriure a màquina a gran velocitat perquè li agradava fer-ho. Les seves aptituds van fer que treballés per a editorials diverses i mecanografiés originals de Bertrana com *Vent de grop* i *Fracàs*. També mecanografiava poemes de Gil de Biedma, que costaven d'entendre, recorda, perquè la lletra estava sempre tacada de tinta correguda per les llàgrimes del poeta. Ho explica com qui no vol la cosa, sense donar cap importància al paper central que ha tingut en la vida i obra de Casademont, en la conservació del seu fons i en la vida intel·lectual del nostre país gràcies a la fundació de l'editorial Altafulla i a la seva vinculació amb grans escriptors de casa nostra. Mercader és una persona inquieta culturalment que ha mantingut l'esperit lliure durant tota la vida, i per això representa una generació de dones intel·lectuals que tot i ser mares de família i en un ambient socialment poc propici es van forjar un camí vital i cultural propi.

La Maria Àngels avui conserva una energia i serenitat que s'encomanen. La seva conversa és amable i interessant. En l'última visita m'explica que li preocupa la situació política de Catalunya, i que per no pensar-hi més del

compte rellegeix Ramon Llull, Erich Fromm i Thomas Mann, aquests últims en llengua original. Gràcies a ella i al seu costat hem completat amb paraules tota la documentació que ofereix el Fons Casademont que conserva la Biblioteca Carles Rahola de Girona. Un fons extens que parla d'un artista, de la seva vida, de la seva obra i de totes les facetes que la conformen. Però que és també un retrat complex de la història de l'art i la cultura del nostre país a partir de la mirada del pintor.

NOTA D'AGRAÏMENT: *Aquest reportatge no hauria estat possible sense la generositat de Lourdes Reyes, la bona tasca documental i professional de Míriam Oviedo i les facilitats de la Biblioteca Carles Rahola en el procés de recerca. Un agraïment sincer també per la predisposició de Berta Casademont i la bona conversa de Maria Àngels Mercader en les nostres diverses trobades.*

>> Casademont a cala Fuent (Mallorca) el 1992.